

Nondeju!

*God, Geld en Gedoe in de schaduw
van het 'rijke roomse leven'*

DEZE EDITIE IS OPGEDRAGEN AAN MIJN BROERS EN ZUSSEN

CHRIS SCHRIKS

Nondeju!

*God, Geld en Gedoe in de schaduw
van het 'rijke roomse leven'*

WalburgPers

1e druk 1986
2e druk 2004
3e druk 2015
4e druk 2019

© 2019 Chris Schriks, p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen
© 2019 Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

www.walburgpers.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 9789462492202

NUR 320

Inhoud

1	Gieren	7
2	Pieren	12
3	Kippen	14
4	Boekhandel	17
5	Schuttingwoord	21
6	Boodschappen	25
7	Wandelstokken	29
8	Oorlog	40
9	Buren	43
10	Mientje	45
11	Treinen	48
12	WA'er	51
13	Huur	54
14	Smokkel	57
15	Wonder	61
16	Jeugdstorm	74
17	Peerd	77
18	Kunst	85
19	Weerwolf	89
20	Bijbel	97
21	Wraak	100
22	Uitbested	105
23	Buitenparallelweg	107
24	Vroom	110
25	Bedevaart	113
26	Narigheid	118
27	Beemd	121
28	Tabak	125
29	Gaarkeuken	128
30	Nonnen	130
31	Inkwartiering	134

- 32 Bevrijdingsfeest 141
33 Jeugdbeweging 147
34 Sinterklaas 150
35 Figuurzagen 156
36 Familieraad 159
37 Zaadhandel 163
38 Glas 174
39 Kerk 178
40 Fietsenstalling 183
41 Verzamelkoorts 186
42 Toneel 189
43 Engelbewaarder 192
44 Fokker 195
45 Retraite 197
46 Werk 200
47 Kwartjesboeken 209
48 Schaken 212
49 Kerstverhaal 215
50 Zussen 218
51 Was 221
52 Radio 225
53 Fietstocht 228
54 Revue 230
55 Het Rijke Roomse Leven 234
- Naschrift 237
Publicaties 239

NB Voor de goede orde wordt voor jonge lezers vermeld dat één gulden gelijk was aan 45 eurocent.

I Gieren

Vroeg in het voorjaar werden schoppen en batsen aangescherpt. De plee was na de lange winter behoorlijk gevuld; gierton en schepemmer werden tevoorschijn gehaald en het gieren kon beginnen.

De plee bestond uit een doos met een deksel, een klassieke poepdoos met een deur waarin een hartje zat. De deur kon met een haakje worden vastgezet. Het vlondertje voor de doos kon worden verwijderd en dan keek je in de vieze brij. We griezelden van de strontvliegen en de pissebedden en verbaasden ons telkens opnieuw dat de Schepper beesten had geschapen die het plezierig vonden om in zo'n omgeving te leven.

Er gold een streng consigne: alleen bij koel weer mocht gegierd worden. Gieren bij warm weer veroorzaakte onaangename dampen en ziekten en de door vader ingevoerde gewoonte om alleen op koude voorjaarsdagen te gieren was langzamerhand in de hele buurt overgenomen.

Gieren was net zoiets als de jaarlijkse schoonmaak of knikken; als er één begon, volgde binnen enkele dagen de hele buurt.

Over de gier werd hoogst ernstig gesproken. Zodra de inhoud van de tonnen over het land werd uitgeschept weerklonk het commentaar. De gier kon te dun zijn of te weinig gemengd. Er kon ook – en dat was het ergste in de ogen van de boerende buren – teveel papier in zitten.

Onze gier stond niet hoog aangeschreven. Wij wisten het, maar leden er niet onder. Wij gebruikten teveel papier, krantenpapier. De stukken waren bovendien te groot.

Wanneer we met vereende krachten de gier op het land hadden gebracht, kwam vader langs om de gedane arbeid te inspecteren. Wij zaten dan verkleumd en bedekt met gier op de burrie van de kruiwagen.

We wisten wat er komen ging.

We haatten de gier, de mensen die het maakten en vooral degenen die hadden uitgevonden dat gier als mest gebruikt kon worden. Het derde vader niet in het minst. Voor hem was gier verbrandingsstof op welks puinhopen malse sla, sappige bonen en bloemige aardappels groeiden. Fecaliën, noemde hij het. Voor ons bleef het stront.

We haatten ook de inspecties. De fronsende wenkbrauwen toonden dat al die poepbleke stukjes krantenpapier hem niet waren ontgaan. Denk je soms, vroeg hij dan, dat sla of bonen groeien van papier. Wij dachten van niet en kregen opdracht, zodra de gier in de aarde was getrokken, het papier te verzamelen. We baalden van het stinkende werk, we baalden van de kou die door de dunne kleding trok, maar zijn antwoord was steevast hetzelfde. Flink zijn, tanden bijten. Meestal werd eraan toegevoegd: en uit je doppen kijken.

Mij viel de eer te beurt van de prikstok. Met de oudste klompen aan en de grootste tegenzin verzamelde ik de stukjes papier. Een karwei dat elk jaar langer duurde want de verleiding om de nog-net-leesbare-letters te lezen was groot. Doodsberichten, voetbalverslagen, de Nationaal-Socialisten die in Duitsland aan de macht kwamen, de oorlog en de stukken in de Duitse taal, de waarschuwingen, de portretten van de Nazi's, de Führer, de agressieve adelaar, de advertenties en de veemarkten. Wat kwam je al niet tegen.

Het was met die berichten altijd een merkwaardig weerzien. Ik had ze gelezen op de dag dat de krant uitkwam; ik had ze opnieuw gezien toen ik de wc-blaadjes moest scheuren en andermaal las ik de krant op de plee zelf. Leunend op de prikstok spelde ik ze voor de vierde maal alvorens ze werden verzameld. Ik realiseerde me in de oorlogsjaren de betrekkelijkheid der dingen het beste bij het prikken van door de waterige voorjaarszon verbleekte poepblaadjes. Poepvegen in het gezicht van de Führer, maar ook in dat van de paus, recente berichten naast informatie die al bijna een jaar oud was. De snoevende en snorkende taal in de foute krant over de oorlog in Rusland en het volgens plan terugtrekken. De juichtoon in 'Wir fahren gegen England' en de terugtocht van Rommel in Noord-Afrika. En met het verstrijken van de tijd ontdekte ik door het steeds

opnieuw lezen dat er veel was waaraan Nazi's een hekel hadden: joden, vrijmetselaars, bolsjewieken en communisten, zigeuners, geallieerden, onderduikers, burgers-die-niet-luisterden, de kerk en de koningin.

Pas na de oorlog werd de plee vervangen door een echte wc. Toen was het afgelopen met het gieren. De kruiwagen en de haast onhanteerbare ton waarin je naar ons gevoel kon zwemmen, konden weg. De schep, zo groot als een emmer, kon weg – al verdacht ik vader ervan dat het hem speet.

Weg met die troep. Jarenlang hadden we, voorzichtig manoeuvrerend over het pad dat ons erf scheidde van dat van de buurman, de gier van de plee naar het land gebracht. Onze burens hadden het onwijs en afkeurenswaardig gevonden dat zulke snotapen op zo'n grote ton op een kruiwagen werden losgelaten. Dat besef was onze enige troost.

Dikke Jan, onze naaste buur, stond dan immer op de uitkijk. Hij spooog het inktzwarte pruimensap in de zoei en waarschuwde. Dikke Jan waarschuwde altijd, terecht trouwens, want minstens een keer per karwei ging de ton ook om. Meestal omdat we er te vlug vanaf wilden zijn en de ton te ver vulden; soms omdat we al te moe waren. Vaker omdat we ruzie kregen. Het gieren gaf altijd gedonder. Dikke Jan stooft dan naar ons huis, naar binnen. We konden het sjamfoeteren buiten horen en het slot van het lied was altijd eender. Jan boos, moeder boos, wij boos. Nondeju!

We bezwoeren elkaar dat we later in onze eigen plee een gat zouden graven waardoor de drek zou weggelopen in de plee van anderen. Stinkend en vies voelden we ons na zo'n middag gieren en zittend op de rand van de kruiwagen overhoorden we elkaar schamper op catechismusvragen die leerden dat de mens geschapen was naar Gods beeld en gelijkenis.

Onze geest was opstandig en vroeg zich af hoe dikke Jan in een broek waarvan altijd de gulp openstond, geschapen kon zijn naar Gods beeld en gelijkenis. We waren in de verkeerde wereld beland. De wereld van God bestond alleen maar in boeken, kerken en pastorieën. In de jongensboeken die we lazen, kwam je nooit gier tegen. Nog sterker, in al die boeken, we zijn het secuur nagegaan, werd nooit gepoept of gepist.

Natuurlijk niet, hoe vielen gier en drek te rijmen met het hemels erfgoed. Hoe zouden ze het in de hemel opnemen als je daar het zwarte sap van pruimtabak tegen de gevel kitste. Voor ons was in de hemel geen plaats voor dikke Jan.

Ik herinner me de monologen in de vroege voorjaarsochten- den en op de zaterdagmiddagen – zittend op de rand van de schuilkelder. Wat de pastoor er ook van zei, wij vonden dat er nogal wat mensen niet in de hemel thuis hoorden. Toen het leerstuk van het laatste oordeel onze hersens bereikte, gold onze eerste zorg de vraag aan de kapelaan of er kwispedours waren, of al die verheerlijkte lichamen zich niet behoefden te wassen. En of je dan nooit meer behoefde te poepen. En hoe het zat met ongedierte, dat toch ook tot de schepselen Gods behoorde.

Bij zulke vragen glimlachte de kapelaan toegevend. Hij stelde ons wel op ons gemak maar we waren er niet gerust op. Werd er dan wel gegeten? Nou ja, misschien wel, maar dat was een mysterie.

Daarmee was het eerste conflict geboren. Als je nou wel kon eten en drinken en niet poepen en plassen, was die hemel dan wel groot genoeg, want dan bleven al die mensen eeuwig groeien. Dat leek ons niet erg aannemelijk.

Daar zat wat in, vond onze kapelaan, maar dat was juist het mysterie. Werden de nieuwe doden niet onder de voet gelopen door de tot reuzen gegroeide ouwe engelen vroegen we. De kapelaan begreep het niet. Neem Abraham bijvoorbeeld of Mozes of Maria, dat moesten toch mensen zijn waar de reus van klein duimpje een babytje bij was. En als mijnheer kapelaan, die 1.70 meter mat, in de hemel kwam, werd ie toch vermorzeld.

De kapelaan besliste daarop dat er in de hemel niet gegeten werd. Dat vonden wij weer een saaie bedoening. We vertrouwden het niet want we zagen het dagelijks: lichamen moesten voedsel hebben anders gingen ze dood.

Een week later verklaarde de kapelaan op ons verzoek dat er in de hemel ook niet gezweet werd – zelfs niet na een eeuwigdu- rende dag van zingen en aanbidden, hetgeen, wij wisten het uit ervaring, nogal eens zweetdruppels op de voorhoofden van de

kerkkoorzangers bracht. Na enkele maanden was er niets menselijks meer in de hemel en de kapelaan vond dat hij wat te ver gegaan was en herstelde de mysteries.

Ondertussen vonden we dat dikke Jan en zijn soortgenoten nog steeds niet in de hemel hoorden. Daarom vonden we het vagevuur een uitkomst. In het vagevuur daar hoorden de meeste mensen. Op de schuilkelder gezeten, hebben we ontdekt wat het vagevuur eigenlijk was. Het was een oord dat gelijk was aan de beemd achter ons erf wanneer de ochtendmist er boven hing. Je kon erin ronddolen totdat je elkaar niet meer zag en alleen roepend elkaar niet kwijtraakte. In zo'n vagevuur zouden ze terecht komen. Het deed geen pijn, je zag ze niet meer en wij waren ze kwijt. Daar ging het om. Alles wat vies en lelijk was en stank veroorzaakte, we wilden het kwijt.

Als we een tocht door de velden en het moerassig veen achter de rug hadden en we vochtig en wasemend daaruit tevoorschijn kwamen, ontdekten we de opkomende zon die in korte tijd de mist absorbeerde. Het gras ging ruiken, de lucht werd weer blauw en de mist week, met dikke Jan en zijn volk, naar de einder.

De hemel had het vagevuur verdreven. Zo was het goed.

2 Pieren

Godallemachtig wat stonden we altijd vroeg op.

Als we 's ochtends om zeven uur vader door de tuin zagen wandelen, de handen in zijn zakken, was hij een ander mens. Hij sprak dan tot zichzelf. Hij sprak tot zijn planten en vruchten. Hij stond daar een beetje onzelieveheer te wezen. Wij verlieten het huis en slopen voorzichtig aan de andere kant van de heg achter hem aan. Nieuwsgierig om te horen wat hij zei.

Rust was er dan in de tuin, volstreekte rust. De kwetterende mussen, de kraaiende hanen, het gefluit van merels en vinken, het blaffen van honden, maakten deel uit van die rust. Het was een scheppingsuur dat we beleefden van april tot oktober. Vader was Adam, moeder Eva en wij maakten ruzie wie er Abel mocht zijn.

Het erf heeft op onze ontluikende kinderzielen een diepe indruk gemaakt. Het was te groot wanneer we erop moesten werken, te klein wanneer we er konden spelen.

In het voorjaar was het zweten. Het land moest worden omgelegd. Met gebogen rug werd het erf spade voor spade zwoegend omgespit. De gier was in de aarde getrokken. Boer Kuijpers kwam met een kar koeienmest die naar warmte en hooi rook. We vonden het gek dat koeien minder stonken dan mensen.

De boer schoof na elke tien meter een hoop mest van zijn kar en wij mochten de mest met rieken verspreiden. En dan begon het spitten. Aan het eind werd een diepe voor gemaakt. Dat was vakwerk. Recht en diep moest de voor zijn. Sommige burens maakten die langs een gespannen touwtje. Vader keek, nam de schop en maakte een kaarsrechte voor. Knap werk zonder touwtje.

Ons aandeel in de arbeid bestond uit het 'afschoepen' van de aarde. Met de bats werd een laagje van vier à vijf centimeter

aarde afgeschept en omgekeerd in de diepe voor gelegd. Om dat werk te vergemakkelijken was met de scherpe schop eerst een strook ter breedte van de bats afgestoken.

Dat afscheppen was moeizaam werk. Je moest er diep voor buigen en zo'n bats was minder scherp dan de spitschop. Met de spitschop werd de geschoonde grond een spade diep omgelegd. Dat moest met enige kracht gebeuren want er was geen fraaier gezicht dan een reeks kaarsrechte voren met grote zwarte vettige kluiten aarde. Die kluiten mochten niet te klein zijn. En niet te groot. Het moest eruit zien alsof een ploeg was gebruikt.

Dat spitten had heel wat voeten in aarde. Zwetend en pufend droegen we ons deel bij – en steeds wanneer we zaterdagmiddag weer aan de slag moesten, waren we blij als vader al een flink stuk voor zijn rekening had genomen.

In die tijd verdienden we ons eerste eigen kapitaal. Wat verderop woonde een aantal vissers. Weliswaar visten ze ook voor de sport, maar de vangst werd meestal voor een paar stuiver verkocht. Wat vissers nodig hadden waren pieren. Voor vijftwintig pieren werd een cent betaald. Tijdens het spitten keken we uit naar elke pier die zich bewoog. Uit de vette aardklompen kwamen er heel wat. De kunst was ze snel te grijpen voordat ze verdwenen.

Er was evenwel een huisregel: geen rotzooi in de kluiten en niet op het omgespitte land lopen. We werden aardig vlug in het vangen en er waren dagen dat we drie à vier cent verdienden. We telden de pieren nauwkeurig. De lange deden we door-midden.

Dat gaf geduvel thuis. De zussen hadden het gezien en zich beklaagd. Ajakkes, de viezerds, vonden ze. Jullie mishandelen die beesten, waarop Piet met grote ogen kon zeggen: 'We hebben geluisterd of ze kreetjes geven, nee hoor, niet eens een zuchtje.' Het geld ging in een gezamenlijke gezinsspaarpot, hetgeen wij geen werk vonden. Zeker niet na het gezeur van de zussen. Eens waren we zo nijdig dat we een doos met pieren, goed voor twee cent, in het kippenhok gooiden. En de keer dat we de pieren in de gezinsspaarpot frommelden, bleef ons lang bij.